

O'ZBEKISTONDA BARQAROR RIVOJLANISH SIYOSATINING HOLATI VA ASOSIY YO'NALISHLARI (MOLIYAVIY BARQARORLIK MISOLIDA)

Xikmatov Muxtorjon Murod o'g'li

Bank-moliya akademiyasi magistranti

O'zbekiston Respublikasida barqaror rivojlanish siyosati mamlakatning uzoq muddatli ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini ta'minlashga qaratilgan strategik yo'nalishlardan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar iqtisodiy o'sish, ijtimoiy farovonlik va ekologik muvozanatni uyg'un holda rivojlantirish tamoyiliga asoslanmoqda. Mazkur siyosatning asosiy maqsadi bugungi avlod ehtiyojlarini qondirish bilan bir qatorda kelajak avlodlar manfaatlarini ham ta'minlashdan iborat.

2015-yilda BMT tomonidan qabul qilingan 2030-yilgacha mo'ljallangan Barqaror rivojlanish maqsadlari (BRM) O'zbekiston taraqqiyot strategiyasining muhim tarkibiy qismiga aylandi. 2018-yilda hukumat tomonidan Barqaror rivojlanish maqsadlarini milliy rivojlanish dasturlariga integratsiya qilish bo'yicha tegishli qaror qabul qilindi. Natijada 16 ta milliy maqsad va yuzdan ortiq milliy indikatorlar ishlab chiqildi hamda vazirlik va idoralarning strategik rejalariga kiritildi.

Bugungi kunda barqaror rivojlanish siyosati "O'zbekiston – 2030" strategiyasi orqali yanada takomillashtirilmoqda. Strategiyada iqtisodiy o'sishni jadallashtirish, inson kapitalini rivojlantirish, ekologik xavfsizlikni ta'minlash, davlat boshqaruvini modernizatsiya qilish hamda xavfsizlik va qonun ustuvorligini mustahkamlash ustuvor yo'nalishlar sifatida belgilangan. Ushbu strategiya mamlakatning uzoq muddatli rivojlanish konsepsiyasi sifatida xizmat qilmoqda.

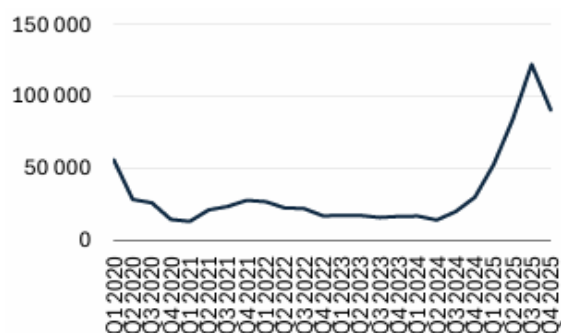
Quyida O'zbekiston Respublikasining moliyaviy barqarorlik bo'yicha asosiy ko'rsatkichlarini tahlil qilamiz:

Savdo siyosati bo'yicha yuqori tariflar va noaniqliklarning salbiy ta'siri texnologiya bilan bog'liq investitsiyalarning ortishi hamda yengillashgan moliyaviy sharoitlar orqali qoplandi. Shuningdek, qulay moliyalashtirish sharoitlari va valyuta o'zgaruvchanligining pasayishi bozor iqtisodiyoti shakllanayotgan davlatlarga portfel investitsiyalar oqimini qo'llab-quvvatladi. Shu bilan birga, milliy valyutadagi qarz bozorlariga barqaror kapital kirib kelishi kuzatildi.

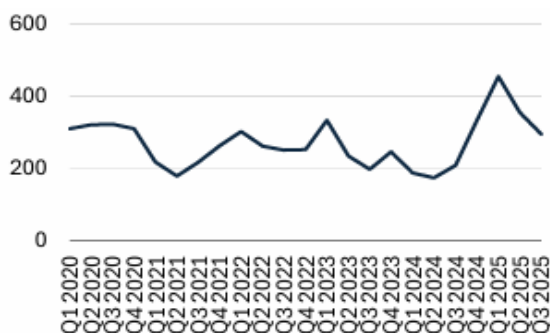
2025-yilning I yarmida kuzatilgan savdo siyosatiga oid yuqori xavotirlarning ikkinchi yarim yillikda nisbatan yengillashganligi savdo siyosati noaniqlik indeksining (Trade Policy Uncertainty (TPU) Index) pasayishida o'z ifodasini topdi. Shuningdek, xalqaro miqyosda iqtisodchilarning noaniqliklar to'g'risidagi xavotirlari biroz pasaygan. Bunda, jahon noaniqlik (World Uncertainty Index, WUI) indeksining 2025-yil yakunida pasayish fazasiga o'tgan. Iqtisodiy siyosat bo'yicha global noaniqliklarning qisqarganiga qaramay, 2025-yilda jahonda geosiyosiy holat bo'yicha xavotirlarning saqlanib turganligi geosiyosiy xatar (Geopolitical Risk (GPR) Index) indeksidagi tebranishlarda namoyon bo'ldi.

Quyidagi rasmda moliyaviy barqarorlikni ifodalovchi eng muhim indekslar keltirilgan:

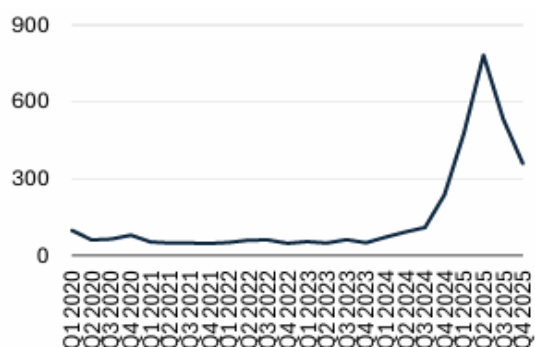
Жаҳон ноаниқлик индекси*

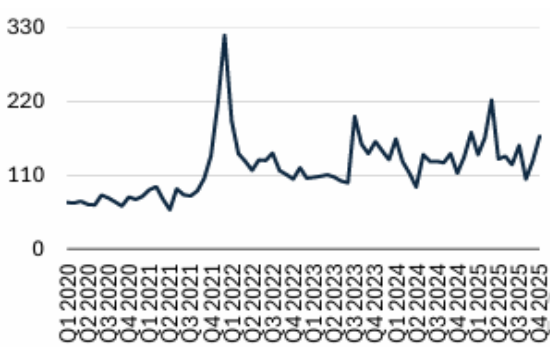
Жаҳон иқтисодий сиёсат ноаниқлик индекси**

Савдо сиёсати ноаниқлик индекси***

Геосиёсий хатар индекси****

АКТИВ
ЧТОБЫ
РАЗДЕЛ

1-chizma. Global noaniqliklar va global indekslar

Indekslarning yuqori qiymati noaniqliklar va xatarlar darajasining yuqoriligini, aksincha past qiymati noaniqliklar va xatarlar darajasining pastligini anglatadi.

Jahon noaniqlik indeksi 143 ta mamlakatni qamrab olib, Economist Intelligence Unit tomonidan mamlakatlar bo'yicha chop etiladigan hisobotlarida qo'llanilgan "noaniqlik" (yoki uning variantlari) so'zlari sonining ushbu hisobotlarning jami so'zlaridagi ulushini 1 mln martaga ko'paytirilgan qiymati va mamlakatlar YaIMdan kelib chiqqan holda o'rtacha tortilgan qiymatini hisoblash orqali aniqlanadi.

Jahon iqtisodiy siyosat noaniqlik indeksi 18 ta mamlakat bo'yicha hisoblangan ushbu indekslar va mamlakatlar YaIMdan kelib chiqqan holda o'rtacha tortilgan qiymatini hisoblash orqali aniqlanadi. Har bir mamlakatda chop etiladigan gazetalardagi "iqtisodiyot", "siyosat" va "noaniqlik" so'zlariga aloqador jumlar ishtirok etgan maqolalarning ushbu gazetalardagi jami maqolalardagi ulushi topiladi. So'ngra, ushbu nisbatlarning 1997–2015-yillardagi o'rtacha qiymatini 100 ga tenglashtirish orqali normallashtirilgan holda hisoblanadi.

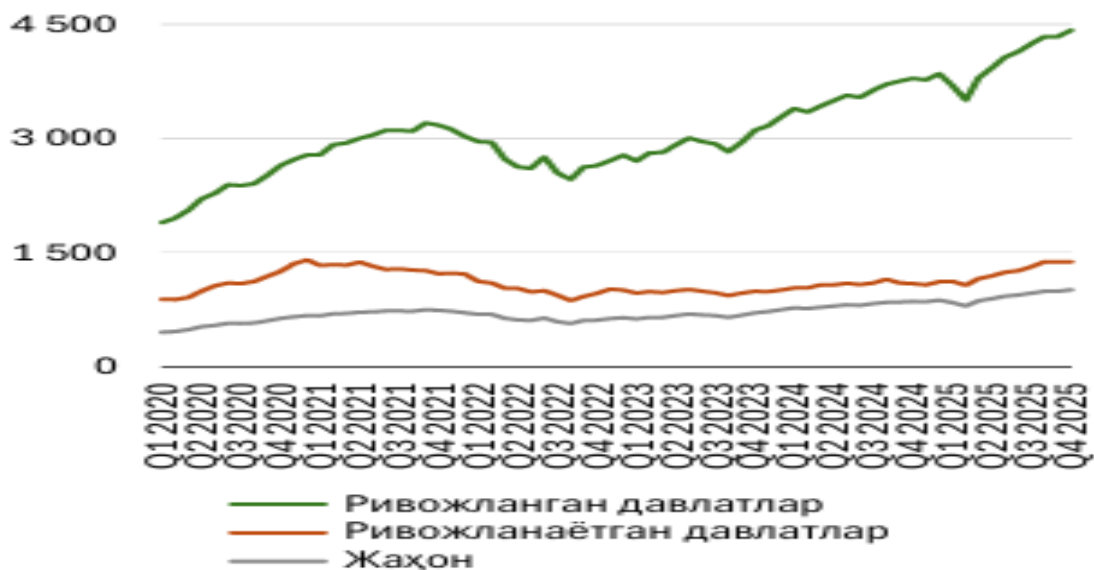
Savdo siyosati noaniqlik indeksini aniqlashda jami 7 ta yetakchi gazetalardagi savdo siyosatining noaniqligi muhokama qilinadigan maqolalar umumiy sonining jami maqolalar

sonidagi ulushlari hisoblanadi. Yakuniy indeks qiymatini normallashtirilgan holda aniqlashda har bir foiz ulush 100 ga tenglashtiriladi.

Geosiyosiy xatar indeksini aniqlashda jami 10 ta eng yetakchi gazetalaridagi, jumladan AQShning 6 ta, Birlashgan Qirollikning 3 ta va Kanadaning 1 ta chop etiladigan gazetalaridagi xatarli geosiyosiy voqealarga oid maqolalar sonining ushbu gazetalaridagi jami maqolalar sonidagi ulushlari topiladi. Hisoblangan ulushlarning 1985–2019-yillardagi oʻrtacha qiymatini 100 ga tenglash orqali yakuniy geosiyosiy xatar indeksi baholanadi.

Rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar hamda jahon Morgan Stanley Capital International (MSCI) indekslarining har biri boʻyicha 2025-yildagi oʻrtacha koʻrsatkich 2024-yilga nisbatan 14 foizga oshdi. Jumladan, dunyodagi yetakchi markaziy banklar tomonidan monetar siyosatning yengillashtirilishi bilan bogʻliq kutilmalar tufayli shakllangan investorlarning ijobiy munosabati yuqori aksiya narxlarini vujudga keltirdi. Xususan, 2025-yilda rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar boʻyicha MSCI indeksining oʻrtacha koʻrsatkichi mos ravishda 4010 va 1225 AQSh dollarida shakllangan, jahon boʻyicha ushbu koʻrsatkich oʻrtacha 915 AQSh dollarini tashkil etdi. Shuningdek, MSCI indeksining ortishi xalqaro moliya bozorlarida investorlarning rivojlangan hamda rivojlanayotgan mamlakatlar korxonalari boʻyicha xatar kutilmalarining yaxshilanganligidan dalolat beradi.

2025-yil yakuniga kelib, tashqi moliyaviy sektorda kuzatilgan barqaror vaziyat, shuningdek bank sektori, valyuta bozori hamda makroiqtisodiy holatdagi ijobiy oʻzgarishlar mamlakat moliyaviy sharoitlarining yengillashishida oʻz aksini topdi. Xususan, xalqaro moliya bozorlarida investorlar kutilmalarini ifodalaydigan Chikago opsionlar birjasining oʻzgaruvchanlik indeksi (VIX) 2025-yil yakunida oylik oʻrtacha 16 koʻrsatkichda shakllandi va 2024-yilning mos davriga nisbatan 2 foizga kamaydi. Shuningdek, 2025-yilda xorijiy valyutadagi Oʻzbekiston suveren yevroobligatsiyalariga nisbatan investorlar tomonidan baholangan xatar darajasini oʻzida aks ettiruvchi daromadlilik koʻrsatkichi benchmark obligatsiyalarga nisbatan pasaydi.

2-chizma. MSCI indekslari (AQSH dollarida)

MSCI indekslari 23 ta rivojlangan va 24 ta bozor iqtisodiyoti shakllanayotgan mamlakatlardagi yirik korxonalarning aksiyalari narxlarini qamrab olgan jahon fond bozoridagi vaziyatni aks ettiruvchi indekslar hisoblanadi. Ushbu indekslar qiymatining ortishi jahon qimmatli qog'ozlar bozorida aksiyalar narxida ijobiy o'zgarish kuzatilganligini anglatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdurakhmanov K., Ismoilov B. Barqaror rivojlanish iqtisodiyoti: nazariya va amaliyot. – T.: Iqtisodiyot, 2022. – 288 b.
2. Stiglits J., Fitoussi J., Durand M. Beyond GDP: Measuring What Counts for Economic and Social Performance. – OECD Publishing, 2018. – 220 b.
3. Sachs J.D. The Age of Sustainable Development. – New York: Columbia University Press, 2015. – 543 b.
4. Meadows D.H., Randers J., Meadows D.L. Limits to Growth: The 30-Year Update. – Chelsea Green Publishing, 2004. – 338 b.
5. Azizov S.Sh. O'zbekistonda barqaror rivojlanishning iqtisodiy jihatlari. // "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy-elektron jurnali. – 2023. – № 2. – B. 45-56.
6. Iskandarova G.T. Barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishda "yashil iqtisodiyot"ning roli. // "Iqtisodiy taraqqiyot" jurnali. – 2022. – № 5. – B. 18-25.
7. Nurmatov J.A. Barqaror rivojlanishning ijtimoiy omillari: O'zbekiston misolida. // O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti "Ilm sarchashmalari" jurnali. – 2023. – № 1. – B. 112-119.
8. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasining rasmiy veb-sayti. – stat.uz
9. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining veb sayti – cbu.uz

10. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror rivojlanish maqsadlari portali. – www.un.org
11. Jahon bankining O'zbekiston bo'yicha ma'lumotlar sahifasi. – www.worldbank.org
12. Xalqaro valyuta jamg'armasining (MVJ) O'zbekiston bo'yicha hisobotlari. – www.imf.org